מעשה שבת

א. חולין יד, א

מתני׳ השוחט בשבת וביום הכיפורים אף על פי שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה.

גמ׳ אמר רב הונא דרש חייא בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא הי רבי יהודה... אלא אמר רב אשי רבי יהודה דמבשל היא דתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים ונוקמה במזיד ורבי מאיר לא סלקא דעתך דקתני דומיא דיום הכפורים מה יום הכפורים לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא אכיל אף הכא נמי לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא אכיל ומי מצית מוקמת לה בשוגג ורבי יהודה והא אף על פי שמתחייב בנפשו קתני הכי קאמר אף על פי דבמזיד מתחייב בנפשו הוא הכא דבשוגג שחיטתו כשרה ונוקמה כרבי יוחנן הסנדלר דאמר לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא אכיל רבי יוחנן הסנדלר קמפליג במוצאי שבת לאחרים ולא לו תנא דידן שחיטתו כשרה קתני לא שנא לו ולא שנא לאחרים תני תנא קמיה דרב המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשתיק ליה רב מאי טעמא משתיק ליה אילימא משום דסבירא ליה כרבי יהודה ותנא תני כרבי מאיר משום דסבירא ליה כרבי יהודה מאן דתני כרבי מאיר משתיק ליה ועוד מי סבר לה כרבי יהודה והאמר רב חנן בר אמי כי מורי להו רב לתלמידיה מורי להו כר׳ מאיר וכי דריש בפירקא דריש כרבי יהודה משום עמי הארץ וכי תימא תנא בפירקיה תנא קמיה אטו כולי עלמא לתנא צייתי לאמורא צייתי אמר רב נחמן בר יצחק תנא שוחט תנא קמיה דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל אמר ליה מאי דעתיך כרבי מאיר עד כאן לא קשרי רבי מאיר אלא במבשל דראוי לכוס אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא...

ב. רש״י מסכת חולין דף טו עמוד א

יאכל - הוא עצמו ובו ביום ואין צריך להמתין עד הערב בכדי שיעשו דהא דאמרינן בעלמא לערב בכדי שיעשו לית ליה לר״מ אלא היכא דעבד ישראל איסורא ובמזיד דאיכא חיובא דלא נמטייה הנאה מאיסורא אבל בשוגג לא. במזיד - דאיכא איסורא. לא יאכל - בו ביום עד שתחשך ובכדי שיעשו והוא הדין לאחרים נמי דאסור למיכליה בו ביום דטעמא משום דלא נמטייה הנאה מאיסורא הוא וכי שהי לאורתא בכדי שיעשו לא מטי לו הנאה מיניה ואיידי דתנא רישא בדידיה דאשמעינן רבותא להתירא תנא נמי סיפא בדידיה. רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת - ולא בשבת וה״ה לאחריני דאע״ג דבשוגג חיוב סקילה ליכא עבירה מיהא איכא ובעינן בכדי שיעשו דלא נימטיה הנאה מעבירה ואיידי דבעי למתני סיפא לא יאכל עולמית בדידיה אבל לאחריני שרי דאיהו דעבד איסורא קנסוהו רבנן אבל אחריני לא תנא רישא נמי בדידיה ומתניתין נמי דקתני אסורה באכילה ליומיה לדידיה ולאחריני בשוגג מתוקמא ורבי יהודה היא ולקמן פריך והא מתחייב בנפשו קתני והא ליכא למימר רישא נמי דוקא איהו אבל אחריני שרו בו ביום ואיהו אסור משום דקנסו שוגג אטו מזיד ומתניתין דאסר ליה ליומיה אפילו לאחריני לאו רבי יהודה היא דא״כ דקנסא דרישא אטו מזיד הוא אמאי מישתרי הוא לאורתא הא קתני גבי מזיד לא יאכל עולמית אלא טעמא משום דלא ליתהני מעבירה הוא ולא שנא הוא ולא שנא אחריני. ר׳ יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת - בכדי שיעשו כר׳ יהודה דמשוי ליה עבירה אף בשוגג ועדיפא מדרבי יהודה דאילו רבי יהודה שרי ליה לאורתא אפי׳ לדידיה דלא קניס שוגג אטו מזיד ורבי יוחנן קניס שוגג אטו מזיד הלכך איהו דעבד איסורא קנסו רבנן אחריני דלא עבדי איסורא לא קנסו אלא בכדי שיעשו ימתינו דלא ניתהני מעבירה. במזיד לא יאכל עולמית כו׳ - לאו משום קנסא הוא דהא אחריני לא עבוד איסורא אלא מקראי יליף לה רבי יוחנן בכתובות באלו נערות (דף לד:) ובב״ק בפרק מרובה (דף עא:) ושמרתם את השבת כי קדש וגו׳ מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורים באכילה יכול אפילו בשוגג ת״ל מחלליה מות יומת במזיד אמרתי ולא בשוגג.

כי מורי להו רב לתלמידיה - במבשל בשבת הוראה ביחיד מורי להו כרבי מאיר דמיקל. בפירקא - ביום השבת ברבים. וכי תימא תנא בפירקיה תנא קמיה - ברבים היה שונה משנה זו ביום הדרשה וחייש רב לעמי הארץ שלא ישמעו קולו. אטו - בני הכנסת הבאים לשמוע מה שהיה רב דורש. לתנא צייתי - כלומר הם מטין אוזן לשמוע מן התלמידים היושבים שם ושונין איש משנתו לעצמו. לאמורא - שהיה עומד בפני רב ומשמיע לרבים מה שראש הדרשה לוחש לו אליו היו שומעין.

ג. רי״ף מסכת שבת דף יז עמוד א

גרסינן בפ׳ מרובה המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר״מ רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית ר׳ יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל

למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים מאי טעמא דר׳ יוחנן הסנדלר כדדרש ר׳ חייא אפיתחא דבי נשיאה ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור באכילה אי מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה תלמוד לומר לכם שלכם תהא יכול אפילו בשוגג תלמוד לומר מחלליה מות יומת במזיד אמרתי לך ולא בשוגג פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן מאן דאמר מעשה שבת דאורייתא כדאמרן ומאן דאמר דרבנן דאמר קרא כי קדש היא לכם היא קדש ואין מעשיה קדש וקי״ל דבכל התורה כולה רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל וש״מ דליתא לדר׳ יוחנן הסנדלר הלכך הלכה כרבי יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצאי שבת בין לו בין לאחרים במזיד יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו.

ד. ר״ן על הרי״ף מסכת שבת דף יז עמוד א

ונקוט האי כללא בידך מזיד דרבי מאיר כשוגג דרבי יהודה מזיד דרבי יהודה כשוגג דרבי יוחנן הסנדלר והכי הוא פירוש דהך ברייתא בראיות ברורות כתבתים במסכת חולין: וכתב הרי״ף ז״ל דמדקיימא לן דרב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל שמע מינה דליתא לדרבי יוחנן הסנדלר והקשה עליו הר״ז הלוי ז״ל מאי קא מוכח מהכא דמשמע ממילתיה דמאן דמיקל בהו דלא כרבי יוחנן הסנדלר (וקא) מוכח בהדיא בפרק מרובה ובפרק אלו נערות דאליבא דרבי יוחנן הסנדלר הוא דפליגי ויש מי שתירץ שהרב אלפסי ז״ל לא לכך נתכוין אלא לומר דכיון דקיימא לן דרב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל אלמא ר׳ יוחנן הסנדלר לאו דוקא מדאורייתא קאמר אלא מדרבנן בעלמא וכיון דהאי איסורא לא הוי אלא מדרבנן לית לן לאחמורי כוותיה ומיהו מסתברא [דעיקר] לענין פסקא דהא מילתא איתיה בפ״ק דחולין (דף טו א) דאמרינן התם דרב כי מורי להו לתלמידיו מורי להו כרבי מאיר וכי דריש בפירקא דריש כרבי יהודה משום עמי הארץ ואיכא מאן דאמר לפום האי מימרא דאנן נמי כר׳ מאיר מורינן הילכך מבשל בשבת בשוגג אפילו הוא עצמו יאכל בו ביום במזיד לא יאכל בו ביום לא הוא ולא אחרים אבל במוצאי שבת בין הוא בין אחרים אוכלין. ואחרים אומרים דעד כאן לא מורי להו רב לתלמידיו כר׳ מאיר אלא משום דסבירי׳ ליה דלא איתמר בדר׳ מאיר ור׳ יהודה הלכה כר״י אלא מטין איתמר כדאיתא בעירובין [דף מז ב] אבל אנן דקיימא לן דהלכה איתמר נקטינן כר׳ יהודה ועוד דרב גופיה כי דריש בפרקא דריש כר׳ יהודה משום עמי הארץ ואנן הא שכיחי עמי הארץ גבן וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפרק ו׳ מהלכות שבת:

ה. חידושי הרמב״ן מסכת חולין דף טו עמוד א

ולענין פסקא דשמעתא ראיתי לבעל הלכות ולרב אחא משבחא גאון ז״ל שפסקו כר׳ יהודה, וכן עיקר, חדא דרב הכי דריש בפרקא משום עמי הארץ, ואפי׳ אורויי נמי אית לן לאורויי השתא הכי דנפישי עמי הארץ, ועוד דר׳ מאיר ור׳ יהודה הלכה כר׳ יהודה, ורב סבירא ליה מטין איתמר במס׳ עירובין (מז ב) ומשום הכי מורה כר״מ ולא סמכינן עליה בהא דקיימ״ל כר׳ יוחנן דאמר הלכה איתמר, ועוד דסתם מתני׳ דהכא כר״י, ואע״ג דסתם לן תנא כר״מ במעשרות (תרומות ב ג), הא עדיפא משום דאיתמר בדוכתה ותני לה בהלכתא פסיקתא דהאי דינא, ור׳ יוחנן הסנדלר ליתא דהא רב לא חאיש לה כלל ואפי׳ בפירקא לא דריש לה וכולהו סתמי דלא כותיה, וכן פסק רבנו הגדול ז״ל, ויהיב טעמא למילתיה מדפליגו ביה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאו׳ וחד אמר מעשה שבת דרבנן, וכבר נתפרשו דבריו בספר מלחמות ד׳ בראיות ברורות מסייעות לפסק שלו.

ו. תוספות מסכת חולין דף טו עמוד א

מורי להו כר״מ - משמע שכן הלכה וכן דרש רבא בפ׳ כירה (שבת דף לח. ע״ש) כר״מ וקשה מכאן לפי׳ הקונטרס דבריש אין צדין (ביצה דף כד:) גבי עכו״ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורין ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ופירש הקונט׳ דטעמא דאסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י״ט והרי מבשל בשבת דבשוגג יאכל אף על גב דנהנה ממלאכת שבת ומיהו י״ל דאין נהנה כ״כ כיון דבלאו בישול ראוי לכוס אבל קשה משוחט בשבת בשוגג דיאכל לר״מ היכא דהיה לו חולה מבעוד יום והבריא כדאמרינן בסמוך משום דלא הוי מוקצה ולא אסר מטעם שנהנה ממלאכת שבת וי״ל דבמילתא דלא שכיח לא גזרו.

ז. שו״ע אורח חיים סימן שיח סעיף א

המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), (טור), במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד;